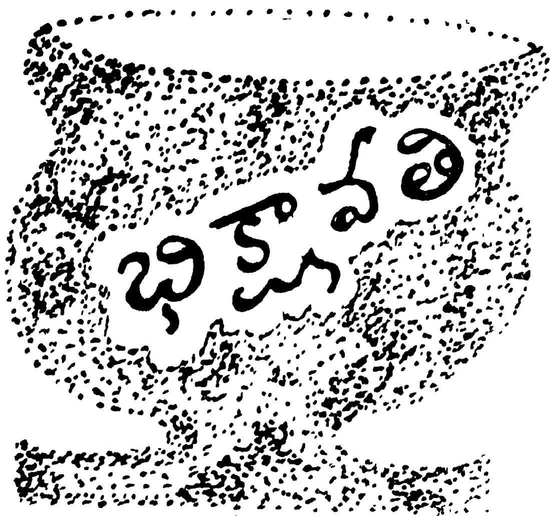
UNIVERSAL LIBRARY

పఝ్ఝల కాళిదాసు

రచన ; 1936
ప్రథమ ముద్రణ ; మే, 1937
ద్వితీయ ముద్రణ ; డిశంబర్, 1951

ప్రతి వెల
రూపాయిన్నర

భాషాప్రవీణ ప్రవేశపరీక్షకు పఠనీయముగా "భిక్షావతి" ని నియమించిన ఆంధ్ర విశ్వ కళా పరిషత్తు వారికి నాకృతజ్ఞత.

— వఝ్ఝల కాళిదాసు.

ప్రతులకు

వజ్ఝుల కాళిదాసు

ప్రవాసి సంపాదకుడు

జంషెడ్‌పూర్.

(బీహార్)

ముద్రణ

మోడల్ స్టేషనరీ అండ్ ప్రింటింగ్ వర్క్సు

సాక్చి — జంషెడ్‌పూర్.

భిక్షావతి. ౧.

ఆకలి మంట నాకడుపుటంచుల దాటి దహించు నేమియున్
జేకురదాయెఁ; జల్లనగు చేతులనొక్క ఫలమ్ము, యేదియో
యేకరుణైకమూర్తియును నీయగఁజాలఁడె? క్షున్నివారణో
చ్ఛోకమె జన్మసిద్ధియనుచున్ విలపించెను దీనురాలికిన్.

కడుపునఁగన్న యొక్క పసికందు క్షుధాగ్ని సహస్రకీలలన్
బడి, కొనయూర్పుతోఁ దెలుపు వారిన నెత్తురులేని మోముపై
ముడుతలతోడఁ గన్నుఁగవ మూఁగఁగఁ బక్కను నశ్రుమాలికల్
జడిగొననుండె, నేకడుపు చల్లని తల్లియు జేరుచూపదో!.

ఈ పసికూన ప్రాణముల నిచ్చినవారలుగా, మదీయ సం
తాపమయాంధ జీవిత సుధాకరమూర్తులుగాఁ దలఁతు, నీ
రూపినయంత యింత యిడఁడోయి మహాత్ములు, పూర్వజన్మదు
శ్శాపవశమ్మునన్ గరము సాచుచు వేడెను బిచ్చకత్తెకన్.

వెలుతురులోనఁ గన్నులను విప్పిననాఁడె నశించెఁదండ్రి. యా
పరిశయము నాఁడుగాఁ బుడమిపైఁగల యాశలవెల్లఁ బూర్తిగా
దళితములయ్యె; నెన్నడును తారలురాని యనంతరాత్రిగా
నిలుచును భావి మాయెమటు, స్నిగ్ధమతుల్ గరుణింపుడీమనున్.

తిరియుచు వీధివీధులఁ బ్రతిక్షణమున్ నడిరేయిదాఁక నె
వ్వారయిన నింతయన్నమును వైచెదరేమొ యటంచుఁ, గానియా
తురపడు సన్నజాలికను దోయిఁ గనుఁగొనువారె లేరు— ఏ
కరణి శమించు నాకడుపుఁ గాల్చు క్షుధాగ్ని సహస్రకీలికల్.

మునుపటు నాదరిద్రమెటు పోవగ నెంచిన నాకు నియ్యెడన్
దినుటకుఁ డిండి, నిల్చుటకు నీడ, ధరింపఁగ బట్టలేవు; నా
యనుకొన నొక్క యాశిశువె యాంతయుఁగాఁ దపివోపు నాకునే
జననియుఁ బట్టెడన్నము నొసంగఁగఁ జాలదొ సత్కృపాత్మయై.

అలదారు దానినా పిడికెడన్నము చాలక చావునోటిలో
పలఁ బడిపోవునాదు పసిపాపనిఁ జూచి, కరాళరాత్రిగాఁ
దలపుల కందునాదు భవితవ్యమునెంచి వ్యథన్ వహించుచునా—
విలవిలవోవుమమ్ముఁ గనిపెంచిన యే యమయైనఁ జూపదో!

రేవగ లాసమాయెఁగ, దరిద్రకరమ్మది చాచినట్లు మోఁ
డై వివశమ్ము కావలయు నంతియె, బీదయెలుంగు శూన్యమై
పోవలె నంతెకాని యెటుపోయిన నాతని మొఱ్ఱవెట్టినన్—
ఈ వెలి వడ్డజీవిత ముకించుకజాలిఁ గరంచఁజాలునా?

కాలమహోరగమ్ము నురగల్ వెలిగ్రక్కుచు, రెండు రెండుగాఁ
జీలిననాలుకల్ - వెలుగుఁ జీకటిగా మెలివెట్టి మాడు ప్రా
ణాలగ్రసించుచున్నది క్షణక్షణ మూసలు మారిపోవఁగా;
జాలి, సుధాన్నమేకనపు చల్లని తల్లియు నీయఁజాలదో.

వైభవభోగముల్ కనులపైఁ దెరఁ గప్పిన వేళ నెన్నఁడో
యేభవమందు నావలెనె యేడ్చినవారికి నీయకుంటినో
యీభవమందు నాకలికి నింతని కుందుచునుంటి; భావిపూ
ర్వోభయకాల పిఝ్ఝులకు నూహలకందు దరిద్రముగ్రఖల్.

ఆఁగద పిచ్చలిం ప వినయంబున వేడెద నా యెలుంగు మి
మ్మోఁగరగింప జాలదొకొ—మూఁడుదినమ్ముల క్షుత్తు కంఠములో
నంగనుపింప, శుష్కవదనంబున నారట మానరింపగాఁ
గుందిగిన చిన్నబిడ్డఁ గనుగొంచు కృపాకలితైక మూర్తులై.

తికమకలాడు సంగములు తిండికినై యడియాసకానికో
రిక నశియించు ప్రాణులు దరిద్రతమోంగణ వీధినుండి వే
డుకొనుచున్న వారలు కడుంగడు దీనముగాఁగ, మమ్ముఁజూ
చి కరుణతోడ నేదొ దయసేయుడి యాకలి తీర్చుకొంటకున్.

దళితాశా కుసుమమ్ము, లాతపవిదగ్ధ ప్రేమ భావాంకుర
మ్ములు, వాతాహత సౌఖ్యపత్రములునై భూకంపకల్లోల ఘో
షల దారిద్ర్యమునిండి నాబ్రతుకు వృక్షంబల్లనన్ గూలె, నే
ప్రళయంబోయిక నేల, నారకగతుల్ ప్రత్యక్షమీభూమి నే.

కడుపును భగ్గుభగ్గుమని కాల్చుచునున్నవి మంట లెట్లుగా
నడగును, భావిభూతనిశితాకృతి చూపులనుండి యేగతిన్
దుడుచుకపోవుఁ, గంటకతతుల్ తెగనిండిన జీవితమ్మునన్
విడివడు టెట్టులన్ రుచుల నింపుమనోజ్ఞ తరప్రసూనముల్.

పరుషమ్ముల్ వచియింతు రేమిటికిఁ, గోపస్ఫూర్తి కళ్లెఱ్ఱసే
తురదేలా, నవమందహాస చకితోత్ఫుల్లమ్ములౌ కన్నులా
కరణిన్ ద్రిప్పెదరేల, మాకడుపులోఁ గార్చిచ్చుగా రేగు దు
ర్భరమౌ క్షుత్తునఁ బెట్టుమా మొరలు చేరలేద మీకర్ణముల్

రెక్కలు లేని పక్షులు భరింపఁగఁ జాలని గాలితాకునన్
దిక్కులు గానకుండెడిగతిన్ గడుపుల్ దహియించు నాకటన్
జొక్కుచు నాసవెట్టుకొనుచున్ విలపించుచు నున్నయట్టి మ
మ్మొక్కటి కమ్మునిండఁ గని ప్రాణములన్ దయచేయుఁడీ ప్రభుల్.

అసువులు తాళలేవు తుదియాకలియే యిదియేమొ, యింత వె
క్కసమగు హీనజన్మమును గాంచుటకే భవ పాపముద్రనో;
విసమును మ్రింగి ప్రాణములు వీడుదుమన్నను, లేతగ్రుడ్డు నా
నిసువు, భరింపలేదు జననీ ప్రణయమ్మొడబాటు మాటనే.

బ్రదుకు పెడార్లలోఁ దిరుగు పాంథుల మేమిటఁ, గాని మాకుఁ దో
చదు మృగతృష్ణయేనియును సాంత్వనమున్ క్షణమైన బొందగా;
ఎదురుగ నింక నిత్యమొకనే పెనుభూతము నోరువిచ్చి మ
మ్ముఁ దినుటకోయనన్; తనుగఁబోప్రసుఁడీ దురదృష్టమత్కథల్.

నావిధి యొక్కటే బ్రతుకునన్ ననునిల్పుచు నున్నదైవ నా
శావధి నాకునయ్యెదె, సుఖాంతముగాఁ బరిణామముండఁగా
దేవుని వేడుకొందును ప్రతిక్షణమున్ "ఇఁకెందు నాచిరం
జీవిని పెద్దసేసి మరణింపఁగ నీయుమున" న్నటుంచెదన్.

కెవ్వుమటంచు నానిసువు కేకలు వీనులయందు సోకఁగా
నవ్వ్యధినిల్చుఁ బ్రాణము, లొకించుక జాలినహించి యీయరో
యెవ్వరు నొక్క కాసియు. నదే పదివేలుగ, మృత్యుదృష్టిదా
దవ్వల నున్నవారి కమృతమ్ము నొసంగిన రీతి నెంచెదన్.

కాలముగిఱ్ఱుసన్ దిరుగుఁగాని క్షణమ్ము యుగమ్ముపోలికన్
గ్రాలుచుఁదోచు మాకకట! గాల్చుచు నాకలిచిచ్చు రేగు నీ
వేళఁ; బ్రపంచమెల్లఁ బడవీచ్చుగతి బొందె త్వరన్ గభీర పా
తాళము జేరుచుండెడు విధంబునఁ దోచుచునున్న దియ్యెడన్.

ఇంతగ నేడ్చు మా మొరల నెవ్వరు వీనులఁ జేర్ప రేల, యీ
వంతయు జాలి చూపులనయైనను జూడర దేల, చూచినన్
స్వాంతము రాయిచేసుకొనినట్లుగఁ బోయెద రేల — దేవ యీ
గొంతుకకోత లోకమునకున్ వెనుకన్ గరుణాలవాలమున్.

మీరు మహానుభావులను మీసడ నుండిన గ్రోసలందు మా
తీరునఁ బొట్టచేతఁగొను దీనులు పాదయునైన నిల్వగా
లేరు, నభఃపథంబున వెలింగెడి చుక్కలమీరు, మేమధో
నారకగర్భజీవుల మఱి మరిమాగతి యేమిచెప్పుదుర్.

జీవితమెల్ల భగ్నమయి చీకటి పాలయి పోయినట్టి భి
క్షావతియైన యీయబల సాచిన యీకలి చేయి శూన్యమే
ప్రోవులు సేసె; జాలితలంపుల్ కదలించెదు నామె యెప్పు శూ
న్యావసథమ్ముం జొచ్చినది, యీమెకు సర్వము నిక శూన్యమే

ఆభిక్షావతి పొట్టచేతంగొని హా! హా! యంచు జ్వాలాక్షుధా
క్షోభాకంపిత **మూర్తియై** కరుణగన్ క్రోహారులన్ జేయ నా
శాభావంబునఁ, జూచరెవ్వరును, విశ్వమ్మెల్ల కాఠిన్య కాం
క్షాభూమ్యస్థమొ లేక జాలిలవలేశమ్మైన లేదో భువిన్.

వెలుగున్ జీకటి లేకమై వెలయు నానేకాన్ రహస్యమ్ములం
గలపోతల్ సరికించుం గష్టసుఖ సౌదర్శ్యమ్ములం, గా నియా
కాలనీలాంచనిశీథమునఁ బటలి యాసిర్భావమున్ జెంది యే
వెలుగుల్ లేకనె జగనీయుక భువిన్ నిద్రానుమున్ జెందనో!

అనుదినసంజవేళ నరుణారుణ కాంతులు పశ్చిమంబునన్
బ్రాముకొనెన్ గరాళమగు రాతిరి రక్కసి నోటియందు నీ
భూమిపడన్ స్రవించిన కవోష్ణపు నెత్తురు ధారలంచు నే
నోమలిసంధ్యఁ బోలికలె యూహలఁగాంచిన వామె యెడన్.

దారిద్ర్యాసుర ఘోరదంష్ట్రలనఁగాఁ దారల్ నభోవీధి వి
ప్పారెన్, వైద్యుతదీపపాళి త్రిదివాశాంతంబులే వెల్గగా
బారుల్ బారులుగా వెలింగినవి విభ్రాజోజ్జ్వలత్ చంచలా
కారస్ఫూర్తి, శివాలయాన మొరసెన్ ఘంటారవాంకారముల్.

ఆఘుస్రాంతమునందు సర్వమును నూహాతీతమై తోఁచి యే
దో ఘోషన్ వెలిగ్రక్కుచుండెఁ, బురవీధుల్ చిత్రచిత్రాకృతి
శ్రీఘట్టమ్ములు వోలెనుండె ఘటనాసృష్టిప్రకారమ్ము—అం
దా ఘంటారవ మొక్కటే మొరసెఁ బ్రత్యాసన్నమై యామెకున్.

ఆ శివాలయమ్ము ఘంటారవాంతరముం
నాత్మకున్ మాత్రమందు నాహ్వానమేమి
యిమిడియున్నదో, యాశయో యేమొ కాని
యామె పదములు నడచెఁ దమంత నటకు.

భిక్షావతి. ౨.

గంభీరంబులు, పూర్వవైభవ
కళాఖండంబు, లాశ్చర్యసం
రంభద్యోతకముల్, శిలామయము,
లార్యావర్త శిల్పప్రభా
జృంభచ్ఛ్రీఘటనా ప్రదేశములు,
ప్రాచీనోరు దేవాలయ
స్తంభంబుల్ గనిపించె వత్సర
సహస్రప్రాయ నిక్షేపముల్.

గ్రావాకల్పిత కుడ్యము
లావిద్ధ పురాణ సత్కథాంచిత బహుచి
త్రావిష్కృతముల్, శిల్పక
లావివృతమ్ములు, పురావిలాసస్ఫుటముల్ .

మలకన్న వలపుకోర్కెలు నిండగాఁగొండ
యండలం దిరుగాడి సట్టికతలు,
ముక్కంటికోపానఁ బూవిలుకాఁడు చ
య్యనవింత బూడిదయైన కతలు,
జడలోన మిన్నేటి వడినిల్ల పులితోలు
దాల్పువిలిపిన యందాలకతలు,
వెలదివేసముఁ బూని వెన్నుండు జడదారి
వలపుతలంపు దొంగిలినకతలు,

కారుచీఁకటి రేయిఁ జుక్కలవి నవ్వఁ
బుర్రెలన్ దాల్చి సంతసమున మునింగి
శివుడు ప్రళయతాండవమును చేయుకతలు
చిత్రముగ రాతిగోడలఁ జెక్కఁబడియె .

క్షీరసాగరములో శ్రీసతీసహితుఁడై
పవ్వళించిన లోకపాలకుండు,

యమునాతటంబుపై యదుబాలికాహాస
లీలలం దేలు గోపాలకుండు,

దండకాటవిని సీతాదేవితోఁ బర్ణ
శాలనుండిన రామచంద్రమూర్తి,

సుప్తిమగ్నసతీ సుతులవీడుచుఁ గుండె
రాయిచేసుకొను సర్వజ్ఞమూర్తి,

యావిశాలకుడ్యమ్ములయందుఁ జిత్ర
ములుగ, జీవకళాపూర్ణములుగ, శిల్ప
జీవములుగ హైందవ యశశ్చిహ్నములుగ
నక్కజమ్ముఁగొల్పు రీతులఁ జెక్కఁబడిరి.

యౌవన మనోజ్ఞపూర్ణావయవ సహితలు
భావభంగిమాప్రణయ విభ్రమవిలాస
లప్సరః కామినీ స్వరూపాంచితలను
సంగనల నగ్నచిత్రము లందుఁగలవు.

ఏశకమందు నెవ్వఁడవి
సృష్టియొనర్చెనో, వానికీర్తి యా
శాశలఁజేర శాశ్వతములై
యవి కన్బడెఁ జూచువార లా
వేశిత చిత్తులై కరము
విభ్రమమున్ గనగోపురమ్ము లా
కాశముఁ జేరఁ బోవునటుగాఁ
గనిపించె మహోన్నతమ్ములై.

కన్నుల భక్తిసంభ్రమము
గాఢముగా, హృదయాస వాగతీ
తోన్నత భావముల్ వొడమ,
నూహలవేరుస్మృతుల్ నశింప సం
పన్నులు బీదలందరు
సమానముగా నడయాడనైన యా
తెన్నున నామెయొక్క తెయె
దేవునిప్రేమకుఁ బాత్రకాదొకో !

సవిలాసముగఁ బోవు యువకుఁ డొకఁ డామె
నాపాదమస్తక మరసిపోవు,
వడిబట్టలన్ గట్టి నడుచువాఁ డొకఁ డామెఁ
జూచినయాతఁ గన్నుమూసి లేచుఁ,
బూతుపాటలన్ గొని పోవువాఁ డొకఁ డామెఁ
గనినంత వెక వెక నగుచు నవ్వు.
విశ్వస్థయోనితే నివేదితసూక్తుల్
దెచ్చుచు నామోముఁ దిట్టిపోయుఁ,

బాహుచులున్ జిన్నపిల్లలు పకపకనగి
యూనుమొవెసనైనఁ జూడక యుమియువారు—
ఆశివాలయమునఁ ద్యామ్ము లంఁగలుగు
శిలలె నీకుణకు సూత్రైనఁ జెన్నగిలుచు.

ఎడఁదలో నిమూలు నడఁబునుఁ బెదవులఁ
గవుపుఁగొల్పుచిచ్చు నీనుల మొరయుఁ;
దల్లిప్రాణమునికి తల్లడిల్లుచుమదిఁ,
గఠినలోకమునకుఁ గరుణ లేదా ?

పువులనుగోసి తెచ్చి శివపూజయొనర్చెడు వారలందరున్
ప్రవిమలపుణ్యశాలులొకో, ప్రత్యహమాలయ సీమ కేఁగుమా
నవులు పవిత్రులా, సతము నైష్టిక కర్మలజేయువారు భ
క్తవరుల, మానుషప్రథమ ధర్మము జాలియె లేకపోయినన్.

శిలను సమర్చించెదరు,
 జీవితరాగము సంగ్రహించి యూ
శిలయె మనుష్యశక్తిఁ బరిశీలన
 చేయఁగఁజాల్కొనని, ని
హ్వాలులయి, భూతనూ
 కపటభాషణమాయయు పాపోప్పకం
దులుసుమి వీరలందరను
 నాస్తికతే హృదయాంతరంబునన్

ఒక్కరొక్కరెపో నాడు చున్నఁగాని
యాశహృదయాన నెంతో కొట్లాడుచుండ
వినువుచొందక వేమనా బిచ్చకత్తె
యొక్కరికినైన జాలిలేకున్న యనుచు.

రాతిగుండెల మనుజులు రాతిదేవు
కరుణఁజూరఁగొందురు పూజఁ, గాని తరుణి
యొకతె కడుపుమాడఁగ వేడుచుండ జాలిఁ
దలఁప రింతకాఠిన్యంబు కలదె ధరణి !

ఆకఠినత్వముఁ గని నిరాశ యగాధతరమ్ముగాఁగ న
స్తోకవిచారమంతయును దూరముగాఁ జన "శోకవు పెట్టు నీ
లోకమునంతయుఁ క్షణములోఁ కబళించిన—" నాచునేవియో
చేకురరాని కోరికలశేషములైనవి యామెకయ్యెడన్.

ఎవరది యామె భావములనెల్ల
నెరిఁగిన వారు వారలే
యువురుల మీఁదు బుగ్గలపయిన్
జిరునవ్వులు చెంగలింపఁగ
స్వవసమ్మోహసమాన కరుణా
కిరణమ్ములు ప్రజ్వరిల్లఁగాఁ
బువ్వులను పండ్లు నామెకిడఁ
బోవుచునుండిరి లేతచేతులన్.

చివురుపాదములపైఁ జిన్నారి వెండిము
　　　　వ్వాలు ముద్దుగా ఘల్లుఘల్లుమనంగ,
మొలత్రాడునన్ వ్రేలుమురిపెంపు బంగారు
　　　　బిళ్లక్రొంబసుపుతో వెలుఁగులీన,
శ్రీకారములఁబోలు చెవులకు నీలాల
　　　　లోలకుల్ క్రొత్తయందాలనీయ,
నర్థచంద్రాకృతి నలరారు నుదుటిపై
　　　　నంగారుబొట్టు విన్యాసమమర,

నుంగరాలకురులఁ దాల్చియున్నపూలు
రంగురంగులు, క్రొత్తసౌరభములీన,
నాలుగేండ్లు నిండని పసిబాల యొకతె
వారికడనిల్చెఁ గరుణావతారమనఁగ.

చక్కఁగనైనఁ బల్కుటకుఁ జాలని బాలికయామె, యెంతగా నక్కటికమ్ము లేఁత హృదయంబునఁ గల్గెనొ కాని, పూలుపం డ్లొక్కటిగాఁగఁ బట్టుకొని "ఊఁ, ఇవిఇంద" యటంచుఁ జేతులన్ మక్కువఁ జాచె, నామె కరుణాధనమంతయు నిచ్చునట్లుగన్.

ఆకరుణాకుమారి యిమనట్టి ఫలమ్ములుఁ బూనఁ జూచి చి
త్రాకృతి నిల్చిపోయినది యానలివేగు దరిద్రురాలు; కా
నీ, కలనేనెరుంగను సహింపఁగ జాలని క్రౌర్యమూర్తియై
యిగా కడగండ్లలోకము సహించు మహాకఠినస్వరూపముల్.

ఇనుపచేతుల నాబాల వెనుకకీడ్చి
కఠినదృష్టులఁగాంచ భిక్షావతిఁగని,
"మెల్లిగా నుంచి మాటక్కానికి పిల్లవస్తు
వుల హరించుచుంటావా" యని పలికెనొకతె !

అంతనాబాల తలిదండ్రు లప్పుడేడ్చి,
తమ యదృష్టవశమ్మున దక్కెఁబిల్ల
యనుచుఁ దలంచి యాపోకఁ దమ యభిమతమొసఁగి
బిచ్చకత్తెను నిందించి వెడలినారు.

లలితసుమనోజ్ఞరోచనములన్ మెలమూరఁగ నేత్రవారిదే
వ్కలు నిగిగండ, వెన్కనుగొంచుఁ జనెన్ పసిపిల్ల; యిన్నిరో
దుఃఖలు సవియించి సందతునకున్ వడి స్థాణువు వోలె సమ్యోవున్
నిలచెను బిచ్చకత్తె సుగణించుచు యే సుఖమున్ దలంచుచో.

విధియొకవింతశక్తి, యరవిచ్చిన పూవుల ధూళి రాల్చు, గ
ర్వధనమదాంధులన్ బహుళ భాగ్యపరీతులగా నొనర్చు, మా
నధనులఁ గష్టశూలములనాటు, సమాయకులన్ నిరంతర
వ్యథలకుఁ బాలుసేయును, దురాత్ములకిచ్చు మహోన్నతస్థితుల్.

చీఁకటిరేయిఁ జుక్కలరచించు నదెవ్వఁడు, చంద్రబింబశో
భాకమనీయ రూపమునఁ బ్రామిన దెవ్వఁడు నల్లమచ్చ, మా
ధ్వీకమునందు మైమరచు తీపులనెవ్వఁడు చేరుచున్. గులా
బీకుసుమమ్మునం దళుకు వెల్గులరంగులు పూయునెవ్వఁడో !

కారుమొయిళ్లనే మెరుపుగ్రాలును, బొగ్గులయందె రత్నముల్
చేరును, కంటకమ్ముల వసించును పువ్వులు, మట్టియందె బం
గారముపుట్టు, వారినిధి గర్భమునన్ జనియించు ముత్యముల్,
క్రూరఫణాగ్రమందు దొరకున్ మణి; సృష్టిగతుల్ విచిత్రముల్

భిక్షావతి. 3.

వీణియ తీగ మీటువలె "బిచ్చము, ఆకలి" యన్న పల్కు పా
షాణమునైన్ గరంచుటకుఁ జాలియు, మానవుఁడే కృపాదరి
ద్రాణమనస్కుఁడై తిరుగు దారుణకాలము వచ్చెనంచు, ని
ద్రాణతనున్న లోకమును దాఁటి చరించె నభోంగణమ్మునన్.

ఆకసమ్ముమీఁగ నామూలవెగ్గెడు
తార యెడఁద నేమి తల్లడిలెనొ
చెమ్మగిలిన కనులఁ జిమ్మచీఁకటిఁ జీల్చు
కొనుచుఁ జూచి జారెఁ గొండవెనుక.

అదరెన్ గుండెలు భీతిచేఁ గరములల్లాడెన్ మరుత్ స్పర్శకే,
పదముల్ దొట్రిలెఁ జీఁకటిన్ నడువఁ, గంపంబందు సర్వాంగముల్
మదినారాటము హెచ్చెఁ, గన్నుఁగవ చెమ్మల్ దేరు, దాతృత్వమున్
వెనుకన్ బోయెడు నామెకా పథమునన్ వేర్వేరు భావంబులన్.

చరణములేమొ ముందునకు సాగుచు నుండెను, నాల్క బిచ్చము
చరచుచునుండెఁ గన్నుఁగవ యంతకు నంతకు దట్టమైన యం
ధరజనిఁ జూచుచుండెను పథమ్మును; కాని మనస్సదెల్ల ని
ద్దురయెడి సొమ్మసిల్లిన సుతున్ విడనాడదు బిచ్చకత్తెకున్.

ఆ సందుగొందులం బడి
యాసలు ప్రిదులంగఁ దిరుగు నామెకు నాఁడే
కాసి' యయిన వెరువకు, సుతు
కోసము తిరుగాడు నంత కోరక తోడన్.

పిలచెద రేమొ జాలిగల ప్రేమపుఁదల్లు లదెవ్వరైన నం
చలసట లెక్కసేయకయె "అన్నము, బిచ్చము, సొమ్మసిల్లె నా
కలికి భరించలేక పసికందు, కనుంగొనుఁ" డంచు వేయునా
ల్కల విలపించె నాయబల గాటపు రాతిరి గుండె వ్రీలఁగన్.

పురమదంతయు నిద్దుర మునుగుచుంట
నచట నచటఁ దిరుగు వరాహముల ఘుర్ఘు
రముల, చలి కాగలేక దూరమున జంబు
కములు కూయుట, నామెకుఁ గలిగె భయము.

ఘోరపు దిక్కునన్ శశిగతుల్ చిరువెల్గులు వోలెఁ దోఁచె గం
భీర నిశావగుంఠనము వీడఁగఁ దీయుచు మెల్లమెల్లగా;
నారెను దీపముల్ మెరపులట్లుగ గప్పున, నామెకండ్లకున్
ఘోరతరాంధకారమును గూర్చుచు నొక్కక్షణమ్ము మాత్రమే.

ఆ క్షణమందు బుద్ధిగతి కందని దేనొ భయంబు పుట్టఁగా
వీక్షణమాలికల్ పథము వెన్కకుఁ ద్రిప్పి కుమారుఁ బ్రేమసం
గతుఁ గన్కొనందదిమి, భ్రాంతి యటంచు యథాగతిన్, మనః
ప్రేక్షణ చంచలత్వములు వీడఁగ నాయమ ముందుగాఁ జనెన్.

ఆ పథము పంకమయము, శూన్యంబు, పగలె
పాము వడిన యాదారిలోఁ బాదములిడఁ
బ్రజలు వెరతురు, కేవలభాగ్యశాలు
లైన వారికి సద మూడనైనరోఁత.

అతిదరిద్ర దేవి కఠినాంక సీమ,
ఘోర దురదృష్ట మోహినీ కుటిల చుంబ
నముల, లక్ష్మీకుపిత దృష్టులగను, నవయు
పుడమి బిడ్డల కాపిధి పుట్టినిల్లు !

రాచబాటల, మధుర సౌరభము జల్లు
పూల తోటలలో, సౌధముల వసించు
వారి కందని మొర బీదవారి చెవులఁ
బడునె? చూరఁగొనునె యన్నమిడెను జాలి?

అంతట నెవ్వరో పిలిచినట్లుగఁ దోఁచ ధ్వనిన్ గ్రహించి యా
ప్రాంతముఁజేర మెల్లమెలఁ బాదములీడ్చుచుఁ బోయెనామె యే
కాంతముగా హృదంతరము నందలి భావము లొక్క మారుగా
దొంతరలై విషాదపు శ్రుతుల్ వినిపించిన వామెకయ్యెడన్.

చీఁకటిలోన దట్టముగు చీఁకటి పోలఁగ బోసినట్లుగా
నాకృతి ఘోరమై వికటమై కనిపింప; గభీర కర్కశం
బై కఠినాట్టహాసము భయంకరమై వినిపింప; నిల్చె మా
ర్గీక రసప్రమత్తుఁడొక భీకరమూర్తి కృపాదరిద్రుఁడై.

ఆ నృశంస స్వరూపుఁ గన్నంత నామె
యెడఁద కదలిక యొక క్షణమే నిలచెను;
పీడకల గనినట్లుగాఁ బిల్లఁడొక్క
పెట్టుగా నేడ్చెఁ దల్లిని బిగ్గ బట్టి.

ఇనుప చేతుల తోడ నాదనుజుఁ డామెఁ
బట్టుకొన వచ్చెఁ గనులలో వాంఛ మెరయఁ,
దళుకు లేవెలుంగుల నీను కలికి చుక్కఁ
గ్రమ్మవేయు వినీల మేఘమ్మువోలె !

ఆమె కనుల నాసమయంబు నందు నిలచి
యున్న బాష్పకణమ్మారి యుదధి గర్భ
గత మహా బాడ బానలా ఖండ చండ
దీప్త రేఖ వెలింగె నుద్రేక వశత !

ఆవేగంబున మించి భావతతి యల్లాడంగఁ గోపోద్ధతం
బై వక్షంబు చలింప ధీరమతియై యాభీల పాపౌఘ శి
క్షా వైయాత్య విశేష కాళినలె భిక్షాపాత్రతోఁ గొట్టెఁ బూ
ర్ణావేశంబున నామె వాని శిరమం దాత్మావన నౌత్సుక్యయై.

ఆత్మ శక్తికి రాక్షసంబైన శక్తి
నిలువఁ గల్గునె; వెలుఁగు వెన్నెలల రాత్రిఁ
జీకటులు గనిపించునే? చిత్తశుద్ధి
బిచ్చకత్తెకు నొసఁగె సవేద్యశక్తి.

వెండి చాయలు పుడమిపై వెల్లివిరియఁ
దూర్పు దిక్కునఁ జంద్రుఁడు తొంగి చూచె
నబల శక్తికి దేవత లభినుతించి
పంపి యున్నట్టి బాగరు పతక మనఁగ.

దూరమునఁగల పువ్వుల తోఁట నుండి
సుమ పరిమళ మగాధాకురములు వీచె;
విపుల నీలతరాకాశ వీధినుండి
చిన్న నవ్వులఁ జుక్క లాశీర్వదించె !

ఏ యతిలోకశక్తి భరియించును లోకము, సృష్టిచేయు నే
చేయి మనుష్యులందరును చేసెడు వానికి సాటు లేకనుల్,
పాయనిశక్తి సర్వమును పాలన జేసెడునేది; యన్నియున్
మాయఁగజేయునేది; యది మానవ ధర్మము దృష్టమాతటన్.

అది మహాశివరాత్రి సభోవనులకు
ఏకముగఁ జేయు చీఁకటి నినుమడింపఁ
జేయుచుండెను పర్వతశ్రేణి వోలె
నలము కొని వచ్చు కాల నీలాంబుదములు.

ఆకాశంబున దిక్కులన్ బుడమియున్
దంభోనిధిన్ గ్రమ్మెసూ
చీకోలాంచల భేద్య గాఢతమములు
రాశీభూత ఘూతాకృతుల్
శ్రీకంఠ ప్రమథ ప్రథమ్ములు నిశా
సీమంతినీ కైశికా
నీకంబుల్ బహుళాంధకార సమితుల్
నీహార నీరంధ్రముల్.

అంబుదంబులు గజ సమూహంబు గాఁగ
దళుకు మెరుపులు మెరుఁగు దంతములుగాఁగ
నశనిపాతముల్ ఘీంకృతులై యెసంగ
నింగి తోఁచెను గజ యుద్ధరంగ మనఁగ.

ఆ రేయిన్ గనుబంతి గహ్వరములం
దావిర్భవంబంది, నీ
హారాద్రిస్థిత శైత్యపూరితములై
యాభీలతన్ వీచె దు
ర్వారోదగ్ర తరావిలంబిత మహా
ప్రస్థాన నిష్ఠ్యూత సా
ధారామాంచల వృక్ష మూలములు
రంహాశ్శక్తి వాతూలముల్.

చామీకర కాంతి యుత
ద్యోమణ్యంశు శకల తటి దుజ్జ్వలములు రే
ఖామాత్ర క్షణదీప్తిక
లా మోహనరూప చంచలా తతి మెరసెన్.

వాతోద్ధూత వియత్పథాగత మహాంభఃపూరితానేక జీ
మూతోరు భ్రమణ ప్రభూత చపలాభ్రూభంగవిక్షేప సం
భూతాగ్న్యుజ్జ్వల మాలికా నికర సంపూర్ణోగ్రముల్ మ్రోగె ని
ర్ఘాతమ్ముల్ ప్రకృతిప్రపంచ కుపితాఖండైక నిర్హ్రాదముల్.

ప్రళయ కరాళదంష్ట్రికల రాపిడిఁ బుట్టి, మహాబిలోద్గత
మ్ములయి తటిల్లతా స్తనిత భూరి మహారవ పూరితమ్ములై
కలియుగ భీమనాంత లయకాల పురాగత ఘోరలాంఛన
మ్ములయి ధ్వనించె చండతరముల్ బహుళాశని పాత జాలముల్

కికిఁబాంత స్థిత సురాంతం
గ కృతోద్ఘృంకృతులో, యంధకారాసుర భూ
రికఠోర హాసములో శివు
నకు భూతము లిడు జయవచనంబులో పిడుగుల్.

ఒకమెరుపు జిగ్గుమనినంతఁ జనిత మైన
రాత్రిరాక్షసి మఱియు నీరంధ్రమైన
నలుపు ఛాయలఁ దేరు; శూన్యమ్ములైన
దశదిశల్ ఫెళ్లుమనును శతఘ్నులట్లు.

ఆకసమ్ము చిల్లులు వడినట్లు గంగ
ధారలై నేలఁ బడుచుండె భోరుమనుచు;
పథములన్ నీరు కడునిండి పాఱులైన
యొక మహాప్రవాహము వోలె నొప్పుచుండె.

ఆ శివరాత్రివేళ శివుఁడాడెడి తాండవకేళి నిస్తులా
వేశభరంబునన్ జడలువీడినవేమొ, యనంతమైన యా
కాశమునిండి పెల్లుబికి క్ష్మాతలమంతయు ముంచివైచె గం
గా శతభంగమాలిక లఖండతరమ్ముగ నేకధారగా !

ఆ తుపానుగాలి కఖిల ప్రపంచము
మల్లలాడిపోయె; వ్రేళ్లు కదలి
పోయి వృక్షములు సమూలంబుగ నేలఁ
గూలె; సర్వజీవకోటి బెగడె.

విఱుచుకొని వచ్చు నామహా వృష్టి యందుఁ
బుడమి యొక చిన్న పడవయై మునిఁగి పోవు
నట్లుగాఁ దోఁచె; సంద్రములన్ని యేక
మైనగతిఁ బుట్టె భీకరమైన గోల.

వర్ణితంబైన యింత తుపాను లోక
మంద రనుభవించుట లేదు; అన్నమింత
కొరతపడి మృత్యువదన గహ్వరము సాదుఁ
బడు సుతుఁగను భిక్షావతి యెడఁద తప్ప !

తన రక్తము, తన ప్రాణము,
తన చనిన సుఖమ్మునకుఁ బ్రధానాంకమ్మున్
తన సర్వస్వమ్మును కొను
తనయునకై తల్లి యెంత తల్లడపడునో !

వాయుహతిన్ బయోధి శతభంగమ్ములై బహుళారవమ్ములన్
జేయును; మాతృచిత్తమునఁ జిచ్చులు రేపును చావు నోటికిన్
బోయెడు బిడ్డ — తల్లి వలపుందనుకొంబు మహాగభీర, మా
తీయఁదనమ్మునన్ విసము తేనియ సాపదలన్ గ్రహించుఁగా !

కాణి కరవైన యొక బిచ్చకత్తెకైన
రాజ రాజాధిరాజ శిరః కిరీట
రచిత మణిమండిత పదయౌ రాజ్ఞికైన
తల్లి వలపొక్క తీరునే తనయుఁ గాదె !

ఆ పసికూన తల్లి హృదయమ్మున రేగెడు మంటగాని, సం
తాపముగాని, క్రమ్ముకొను దారుణమైన తుపానుగాని, యా
రూపని చింతఁగాని యెటులూహయొనర్పగఁజాలు, మృత్యు పా
శాపహృతమ్ము జీవితవిహారము లేదు తదంగ భంగులన్.

అరవిరిఁ ద్రెంచి హాయి హృదయమ్మున కద్దను మానవుండు ని
ష్ఠురముగ; తల్లి ప్రాణమును శోకదవానలమందుఁ గాల్చుచున్
జిరుత కుమారునిన్ విగతజీవుని చేయు నగోచరమ్ములౌ
కరములు; హత్యయే ప్రథమ కారణమౌనొ విలాసకేళికిన్.

ప్రకృతి యదృష్టశక్తిఁ దెలుపన్ బువు రేకులు నూరు తేనెపా
నకముల నెంతునా, త్రిభువనంబుల నిండు వెలుంగు నెంతునా,
సకల చరాచరాత్మక విశాలహృగంతర శక్తి నెంతునా.
యకట యశేష బాల్యమరణాదులనే మొదఁదన్ దలంతునా.

భిక్షావతి. ౫.

ఆకలి...అబ్బ! ఆ పలుకు నందలి
యర్థ మెఱుంగ శక్యమే—
చీఁకటి గర్భ కోశమునఁ,
జిచ్చు శరీరమగునాడు, నాత్మనున్
శోకము, దుష్టచింతలకుఁ జోటగు,
నావినీతికిఁ బుట్టుగొమ్మ, స్వా
ర్థాకృతి, ప్రేమయేనియును
సంకఁ గనఁబడఁ జాల దింతయున్.

చచ్చినవారు రారది నిజమ్మయినన్ హృదయమ్ములోపలన్
జిచ్చులు వెట్టు సంగతులు జీవిత మంతయు నీడ పోలికన్
వచ్చును వెంట నెంత ధనవంతుల కైనను; బీదలైనఁ బై
పెచ్చు క్షుధాగ్నికీల లొదవించు భయానక యాతనా తతుల్.

మాతృ దేవికి సర్వ సంపదలు కూడ
శిశువె, యా ప్రేమ ధనమె నశించె నేని
ఆమెకున్ వాంఛలెల్ల శూన్యంబు లగును;
కాని, యాకలి చిచ్చు కాంక్షలను పెంచు.

వారము రోజులు నిద్రా
హారమ్ములు లేక రజని నైనఁ బ్రతుకులోఁ
దీరని దుఃఖముఁ, బెల్లగు
నారాటము, బిచ్చకత్తె నవశ మొనర్చెన్.

అంత కంతకు నవశమ్ములైన యంగ
ములను శోకముద్రలు వీడి పోవ నెట్లొ
కడుపు దహియించు నాకలి నడచుకొనఁగఁ
గాంతు వొడమిన దా బిచ్చకత్తె కష్టము.

అగ్గలమ్మగు కోరిక నామె లేచి
ప్రాంతమునఁ గల తోటలోపల వసించు
భాగ్యశాలులు తన శోక భరిత గాథ
విని కరుగఁ జూతురనుకొని వెడలె నటకు.

అది మహాభవనమ్ము, విద్యు దసమాన
కాంతి గోళ దీపితము, నిరంతర ప్ర
మోద విహ్వలిత, మధుస్వరో మోహనంబు
లైన సంగీతములు వచ్చె నందునుండి

ఆమోద సంవాసి తానేక సుమపూర్ణ
వల్లీ మతల్లికా వలయితమ్ము
వాతాయన వితాన భాసిత చిత్రము
యమునవనికా విశేషాంచితమ్ము
ఉపల విన్యస్తతా త్యున్నత కుడ్య శి
ల్పమనోజ్ఞ నైపుణ్యాలంకృతమ్ము
సతతవాసంత మంద మరుదంకు రాయాత
పరిమళ మాధురీ సురభితమ్ము

ప్రాంగణ సంస్థిత ఘూర్ణిత వారిరాశి
శీకర పరంపరా శీతలీ కృతమ్ము
భోగ భాగ్యాదికములకుఁ బుట్టినిల్లు
కనిన వారల నిల్పునా ఘన భవనము.

ఆ భవన మందు నాఁటి సాయంతనమున
నుత్సవం బేదో జరుగుచునుండెఁ, జలన
హేతు శకటముల్ బారులై యొసఁగ నచట
నతిథు లెల్లరు ధనవంతు లనుచుఁ జాట.

ఆశ చివురెత్త, గొంతెత్తి, "అమ్మ, కడుపు
కాలి పోవుచునున్న దాకలికిఁ దాళఁ
జాల కున్నదానఁ నొకింత జాలి దలచి
పెట్టు డింతయన్నం" బని పెట్టెఁ గేక.

ఆ కేక స్వర్గమునఁ గల
లోకాధీశ్వరుని చెవులలో రాయివలెన్
సోకెనొ, యొక్క-క్షణమ్మున
నాకాశము నిండె నల్లనగు నంబుదముల్.

ఈ కేక లోన నిమిడిన
యాకలి చీఁకటులు లోకమంత నగులమొనో
రాకాశశి బింబ మనో
జ్ఞాకారము కళలఁబాసి నల్లుగఁదోచెన్.

ఆ కేక వెడలి నంతన
స్త్రీకంఠ స్వర మొకటి వచించె, "నెవఁడురా,
చీకాకు, తగిలి వేయుఁడు,
కేకలు వేసెదరు ముష్టికి, సమయ మిదియా."

ఆ యాజ్ఞ వినిన యంత వి
ధేయుండగు సేవకుం డతిరయంబున నొ
త్రోయన్ నామె లక్ష్యము
సేయకయే, యవల కీడిచెన్ గఠినుండై.

జానెడు పొట్ట నింపుటకుఁ జాలిన యింత పదార్థమున్ గనన్
దీనత వాడవాడలఁ బ్రతిక్షణమున్ దిరుగాడుచున్న యీ
మానవకోటి యేడుపులు మంగళ వాద్యము లేమొ, భాగ్య భో
గానుభవ ప్రమత్తమగు నట్టి ధనాఢ్యుల జీవకేళికిన్.

"అడవిలోన 'నబ్బ' యనిన నెవ్వానికిఁ
గొంతు కసి" యటన్న నుడులు నోఁట
'అమ్మ' యనిన యామె యాఁకటి కేకల
కేయము నెవఁడు కృప వహించఁ గలఁడు?

మానవ కోటికిన్ దెలియు మంచియుఁ జెడ్డయు దైవ సృష్టిలో
మానవుఁ డగ్రగణ్యుఁడను మాటలు స్వాప్నిక గాథ లౌను, వి
జ్ఞానము వృద్ధిపొందినను సర్వ మతంబులు నేకమైన, స్వా
ర్థానృత కాంచనాశ విడనాడని మానవు లుండు నంతకున్.

“మన” యనుమాటలో మెరయు మైత్రియుసోదర భావ మెన్న “నా”
యను నుడియందు నెల్లెసఁగు; నన్నిటఁ గూడను నైకమత్యమే
యొనసిన వేరవేర ధనతృష్ణకుఁ దావెటనుండి వచ్చు, నీ
ధనిక దరిద్రతా బహూ విధంబులు నేగతిఁ గల్గు నెన్నఁగన్.

భిక్షాపతి. ౬.

పుట్టిన నాఁడె పేదరికమున్
గొనితెచ్చిర బీదవారు, మేల్
బట్టల, మెత్తమెత్తనగు
పాన్పుల, బంగరు గజ్జలన్, బువున్
దొట్టెల బోసి, హాయిఁ
దులదూఁగెడి వారలు, పుట్టినప్పుడే
పట్టుకొ వచ్చినార తమ
భాగ్యము లన్నియుఁ జిత్ర మెన్నఁగన్.

ఎందరు నేకదైవత దృగంచల దీపిత ధర్మదృష్టిలో
నందిరి జన్మమన్నపలు కారయ సత్యము కాదు, హాయి పెం
పొంద సుఖించునొక్కరుఁడు, మరొక్కరుఁడు దైన్యతఁ బొట్టకూటికి కా
క్రందనమున్ బొనర్చు, నిది రాక్షస ధర్మమ దైవధర్మమా?

పూవుల వాసనల్ మధురమోహన చంద్రకళా విలాసముల్
తావుల నీనుగాలు లమృతమ్మొలికించు వసంత వేళలన్
కేవల భాగ్యశాలులకె కేళివనమ్ములు కావు; సర్వ సా
మ్యావధి యైన యీ ప్రకృతి నారయ రేటికో మూర్ఖమానవుల్.

ప్రాణికి గాలి నీరు
తిను వస్తువు లుండినఁ జాలు, దేవుఁడే
వానిని సృష్టి సేసె
తన ప్రాణుల కందరకున్ సమృద్ధిగా;
కాని నరాధముం డెవడో
కల్పన చేసె ధనంబటంచు, నీ
మానవకోటి స్వార్థ మను
మారణ యంత్రమునన్ నశింపగా.

ఒకఁడు సుఖంబుగా బ్రతికి యుండుటకున్ దగుదానికిన్ మహా
ధికమగు సంపదల్ కలిగి తింట నురొక్కఁడు చిన్నపొట్ట నిం
పుకొనఁగలేని పేదరికమున్ భరియించుట ఘోర దుష్ట సాం
ఘిక నియమంబు కాని భవ కిల్బిష పుణ్యఫలంబ దెట్లగున్.

ఘోరతరమ్ములై వినుటకున్

సహియింపఁగ రానివెన్నొ యా

చారము సంఘమున్ తెరల

చాటున సాగుచున్న, వింత యా

హారము లేక కన్నుఁగీతికై

యెదియైనను తప్పు చేసినన్

దీరని యిచ్చగాఁ బరిగణింతురు

హా మరదృష్ట సంపదన్.

ఒక జనని గర్భమునఁ బుట్టి యున్నవారె
సోదర ప్రేమ గణియింప కుందు రిపుడు;
ఇట్టిలో విశ్వసౌదర్య మనెడు పలుకె
కేవ లాసత్యముగఁ బరికింప వలయు.

చుక్కల నవ్వులో వెలయు సొంపులు, వెన్నెల వెల్గులోనఁ బెం
పెక్కిన మాధురుల్. కుసుమ దృష్టుల సాగెడు వాసనల్ సుమీ
యెక్కటికమ్ము. ప్రేమ, నిజ మయ్యది శూన్యములైన యాధరన్
దిక్కు తెలుంగఁజాలని గతిన్ దిరుగాడెద మేను నిత్యమున్.

మానము, బుద్ధి, కోరికలు, మావలె మీకు నెసంగు, సుంతయుఁ
గానము హెచ్చుతగ్గులను; కాని ధనమ్మను పెద్దకొండపై
మీ నివసించు తావు, మరి మేము యధఃపథమందు నిత్యముఁ
దీనత వీధులందుఁ బయనింతుము, చాలని పొట్టకూటికై.

మతము, సంఘ మాచారముఁ మాటలందు
నమ్రత, మవినీతి, భేషజ మనునవెల్ల
ముప్పిరిం గొని యున్నవి, ముష్టి కొరకు
పోవు మేము వానికిఁ జీడపురుగులమట !

ధనముగల మీకుఁ గోర్కెలు తగును కాని
బిచ్చగాండ్రము మాకేల; వెలితి యైన
సుఖము మరణమ్ములోఁ గాని మేము మారఁగొనఁగ
వలయు, నాకలియే మాకు బ్రదుకు తెరువు.

కులము, నీతియు ధనములోఁ గలవు కాని
వర్తనమునందు నేమియు బయలు వడదు;
నాగరకత పెల్లైన యీనాఁ[illegible]
మాటలివి, ఛీ, దరిద్రుల మాటలేల?

సభలలోఁ బుస్తకములలో సాటి లేని
విశ్వసోదర భావంబు విప్పి చెప్పి
మమ్ము గనినంత నీ రోతమాట లేల
కడుపు మాడిచి మమ్ముఁ జంప గడఁగ నేల.

జీవుల నందరన్ బాధముఁ జేయుచుఁ బెంచుచుఁ జంపునట్టి యా
దేవుఁడొకండె యున్న యెడ ధీరుఁడు కాఁడొకొ పందయో కృపా
భావవిహీనుఁడో, యసుర వైరుల చేఁబడెనో, మరేమొ, నా
కీ విపరీత దుస్థితి గ్రహింపఁగఁ జాలఁ దొకింత యేనియున్.

సుమ సమానుల భరితముగా
రమణీయ వినోద మందిరములందున్ ని
త్యముఁ దినుచు విలాస సుఖ భా
గ్యము లబ్బినఁ దెలియు మేము గాంచు సుఖంబుల్.

కామ్యముఁ బొందిన నీతి బలిగా నొసరింతురు, కానకోసనమై
గమ్యపథంబు వీడితిరుగన్ వెనుదీయ రొకింత; సంగతిన్
రమ్య తరమ్ములై సకలరక్షణకున్ దగునట్టి శక్తులా
సామ్య పథమ్ములన్ దిరుగఁజాలెద రీ దురదృష్ట మానవుల్.

దుర్భరమైన యీ బ్రతుకు త్రోపుడులన్ బడి తూలి పోవుచో
గర్భదరిద్ర విలయ గాఢతమస్సులఁ గ్రుంగి పోదురో
నిర్భర సంపదున్నతుల నిల్చెదరో వచియింపలేరు, సం
దర్భము లేని యీ విధివిధాన మెఱుంగఁగ లేరు మానవుల్.

తిండికి లేని మాకు వెలి తీయఁదలంచని సంఘమెల్ల మా
గుండెలలోన తీరకయె కూలిన యాకలిః కార్చె-మాటలన్
మండి నశించు—మా యుసురునన్ బ్రళయమ్ములె పుట్టు నింక నె
న్నండో వెలుంగు సర్వసుజనస్తుత సర్వసమత్వ చంద్రికల్.

ఆరనిమంటయై కడుపునందలి యాకలి రెచ్చిపోఁగన్
దీరని శోకమై కడుపుతీపులు రంపపుఁగోఁత కోయఁగన్
దారుణ వేదనా విచలితమ్మగు గొంతుక విచ్చి కత్తె గం
భీరముగా వచించె నొకపెట్టున నంతిమ శాపవాక్కులన్.

భిక్షావతి. ౭.

తూరుపు దిక్కునన్ దొగరు
తోటలు పూయగ వెల్గురేడు వి
ప్పారె, శుభోదయం బని
ధనాఢ్యులు లేచిరి, యీదినం బెటుల్
తీరునటంచు భిక్షువులు
లేచిరి; ఆలయ వీధినుండి ఘం
టారవముల్ బయల్వెడలె
నాఁడొక పర్వమటంచుఁ జాటుచున్.

తూరుపు టెంటిలోఁ దొగరు లేమావి చి
గుళ్ల తోరణములు గూర్చినారు,
పూదోట లోగిలిన్ ముత్తైదువలు మధు
స్వరమునఁ బాటలు పాడినారు,
మిన్ను పందిరికప్పు మీఁద లేవన్నెల
వెలుఁగు దువ్వలువలు విప్పినారు,
గాలిదారుల లేత కప్పురపుఁ దుమా
రమ్మొకించుక విరజిమ్మినారు.

తమ్మి జవరాలు క్రొత్త యందములు మెరయఁ
బ్రియుని గన్గొను నాశుభ వేళయందు;
ఉదయలక్ష్మి వివాహముహూర్త మదియె,
సర్వసాక్షి కనులవిప్పు సమయ మదియె.

వెలుఁగు వెల్లువల్ పుడమిపై విరియుచుండఁ
జీఁకటులు మటుమాయమై చెదరిపోయె;
కాని కొందరి యెదలఁ జీకటులు నిండె,
కొందరి మనస్సులన్ వెలుఁగులు నటించె

ఒక్క చెట్టు కొమ్మలయందె యుద్భవించు
మొగ్గలందు నొక్కటి రాలిపోవు ధూళి,
మరియొకటి విచ్చి కురిపించుఁ బరిమళముల,
జీవిత రహస్య మెట్లు వచింపఁగలము.

పురమాతయుఁ గోలాహల
పరిపూరిత మయ్యె, జనులు పథముల యందున్
దిరుగాడుచు దమపనులన్
నెరవేరుచు కొనుచు నుండ్రి నిత్యము వోలెన్.

ఎవరి పనుల వారలే మున్గి యుండిరి
యొకరి యుబుసి కొకరి కుండు టెట్లు;
యంత్రముల విధాన నందరుఁ దమ తమ
పనులఁ జక్కపెట్టుకొనుచు నుండ్రి.

జలధియందుఁ బుట్టి సాగెడు కెరటాలు
వోలె జనులు వచ్చి పోవుచుండ్రి;
పెండ్లివారి యింట వెలసెడు కోలాహ
లమ్మె నిండె పట్టణమ్ము నాఁగ.

తెరంగు మిలమిలల్ వెలిగ్రక్కు చీరలో
బిగువు దేహము క్రొత్త వింతఁ గుఱియ,
అతిసుకుమార పాదాంబుజంబుల నున్న
పాదరక్షలు నవ ప్రభల మెరయ,
చంచల లోచనాబ్జములకు స్వర్ణోప
నయనముల్ క్రొత్త యందములనీయ,
మెడ దిగువకు జారి మించు బంగరు గొలు
సతి దర్శనీయమై యమరుచుండ,

కనక కంకణముల్ ఘల్లుమనుచు మ్రోయ,
పుడమికిన్ దిగి మెరుపు పూబోడు లిట్లు
సాగుచున్నార లనగ బజారు నందు
తిరుగు చుండిరి తరుణులు వెరపులేక.

శరవేగంబునఁ గారులున్ శకటముల్ సైకిళ్లు సాగన్ నిరం
తర భాంభాఁ, టకుటిక్, కణక్వణన శబ్దంబుల్ బజారంతయున్
మొరసెన్ గొల్లున, నామహారవములో, మూణ్ణాళ్లుగాఁ దిడియే
కరవై పోయిన బిచ్చకత్తె, మొర యేకర్ణంబులన్ జేరునో.

సంస్కార రహిత కేశంబులు విడి పీచు
పోలిక ముఖసీమ ముసుగు కొనఁగ,
అంగంబులన్ గప్పనైనఁ జాలని చింకి
మూఁకిబట్ట శరీరమునఁ జెలంగ,
దొరకని తిండి కాతురపడు కన్నుల
లోతుల నీటి కాలువలు నిండ,
కరుణ చేకొనని యాకలి బీద కేకలఁ
గంఠస్వరంబు గద్గదిక వోవ,

వచ్చి పోవు వారలఁ జూచి బిచ్చమన్న
మంత్రము జపించుకొనుచు నా మార్గమందుఁ
దొలఁగి చనుచు భిక్షావతి నిలుచు చూడెఁ
దనువుఁ గొనిన దారిద్ర్యావతార మనఁగ.

ఆమె కనులయందు నాకలి మంటలే
మాతృరాగ మెచట మాటువడెనొ;
ఆమె యెడఁద నొకటె యూరని కోరిక
కడుపునిండ తిండి దొరకుటెట్లు ?

ఏ మహాదుష్ట కరుణావిహీన సంఘ
మునకుఁ దనకుమారుని గోలుపోయి నదియొ
ఆ కఠిన సంఘమునె యింత యన్న మడుగు
కొనుట విపరీతమని యనుకొనియె నామె.

నిలువలేరా వీరు తలకు మొఖమలు జ
రీ నిండు జోడు ధరించి కాని,
తిరుగలేరా వీరు శరవేగ వాయు వే
గాంచితం బగు కారునందు గాని
బ్రతుకలేరా వీరు పంచభక్ష్యపరమా
న్నంబులఁ బొట్టనిండ దిని కాని.
వెలికి రాజాలరా వీరు వన్నియల యం
దాల దువ్వలువలు తాల్చి కాని,

సగముమంది యన్నము లేక చచ్చుచుండఁ
గొందరిటు హాయి నుండుట కూడ నొక్కొ-
యనుచు నేవేవొ యనుకొనసైన వలను
పడని భావము లామెకుఁ బొడముచుండె.

అపుడు రాచబాట కావలి దెసనుండి
ధర్మమూర్తి యొకఁ డుదారబుద్ధి
“రమ్మ, దీనిఁదీసుకొ” మ్మటంచున్ దీసి
కాణి యొకటి విసరె ఘల్లుమనఁగ.

గొప్పవారికినది యొక గ్రుడ్డిగవ్వ
బీదవారలకద్దియే వెండికొండ;
దానిచేకొందమన్న సాహసము లేమఁ
గలిగె నామెకుఁ బోయిన బలము చాల !

అది కనురెప్ప పాటునకు నైనను జాలని కాలమాత్రమే
యుపాటునను వచ్చెనో, వలదహో యని మొదరు గొంతునెత్తి బె
ట్టిదముగఁ గేకవెట్టిరో, పడిన్-కనులన్ మిరుమిట్లు గొల్పని—
ర్దయతఁ బోయెనా శకటయాత్రము జీర్ణతటాగపాళిపై !

భిక్షాపతి. ౮.

భిక్షాపాత్రము ముక్కముక్కలయి యావిర్భావమున్ జెందెనో
యక్షయ్యంబగునట్టి చుక్కగమియై యాకాశభాగంబునన్
వీక్షింపన్ బ్రతిరాత్రియున్ బుడమిపై వేచోటులన్ సాగు ని
ద్రాక్షిణ్యాత్మక సంపదంధుల మహా దాస్యాధికారంబులన్.

కాటుకపూత, రాతిరి మొగంబునఁ బూసియు, వెండి వెల్గులన్
మీటెడు చుక్కలేల యటు నింపెనో దేవుఁడు, జీవితమ్ములో
గాటపు దుఃఖమే కనులఁ గట్టుచునుండ వసించువారి కే
నాఁటికినేన్ సుఖంబులు కనంబడ సంచునుఁ జాట నెంచియో ?

మిన్నులు ప్రాఁకుచోటఁ జిరుమిన్కులు తోఁచియుఁ గోచనట్లుగా
నున్నది యొక్కచుక్క నులియున్ జిరుగాలికె యున్నయట్లు, లే
వన్నెలు సుతనూతి తడబాటుయిన ట్లగుపించు, నింతలో
నున్నది లేదటంచు నెదియో యనుమానమె చూచువారికిన్ .

ఎవరది సుప్రసన్న తరళేక్షణ పంక్తుల దిక్కు-లన్నియున్
ధవళముగా నొనర్చు తెలితార, నిలింప విలాసినీ స్మిత
చ్ఛవివలెఁ, బారిజాత సుమసంపద వోలెఁ దటిత్ప్రకాశమా
న విచికలమ్ము వోలెఁ దెలిసన్నల నీనుచున్న దమ్మొడన్.

ఆ రమణీయతార హృదయంబునఁ గోరిక లెన్ని యున్నవో
భారమునైన మూగనులు, ప్రేమ చకితమ్ములు, కాంతితోడ వి
స్ఫారగ దిక్కు-దిక్కు-ల నొయారముగాఁ దిలకించు నేదియో
జారిన వస్తువున్ వెదకు నంగతిఁ, జీకటి చీలి పోవగన్.

ఆ తారా రమణీలలామ, మధురంబై సూక్ష్మ రాగాంచితం
బై తీక్ష్ణంబయి, తీవ్రభావ చలితంబై. మొప్పు దృష్టిన్ నిశీ
భీతిప్రాపక తామసీ పటలమున్ భిన్నంబుగాఁ జేయుచున్
జ్యోతిస్సంపద నిండఁ గన్గొనియె విద్యుద్వేగ మేపారఁగన్.

సుస్థితిసుఖ సమాశ్లేషమున్ జూరగొన్న
లోకముల నెన్ని ప్రాణులు లోకములకు
తెలంగుచుందురో లెక్కింపఁ దరమె మనకు
ప్రకృతికిన్ విరుద్ధము మానవప్రవృత్తి.

నిమురించు నిల్లాలి యెదప్రక్క గుప్తమౌ
పుస్తెలే త్రెంచుక పోవువారు.
ఉపభర్త కౌగిలి నుండంగాం బసిబిడ్డ
కునుకు వీడినం బీక కోయువారు,
అనుమాన పీడితులై, మానవతి యైన
సతిని దుర్మార్గులై చంపువారు,
బట్ట చాలక సిగ్గుపడుచునే "ముప్పైత్తు
కొను" స్త్రీలంగని చెరగొనెడువారు,

తప్పత్రాగి మేను మరచి తాండవించు
వారు, దారిదోపిడి చేయువారు, కపట
వేషధారులు, నా రాత్రి వేళయందు
నెంద రెందరో పడిరామె దృష్టియందు.

కదలి పోయినట్టి కష్టమయ స్వప్న
గాధ లేవో కనులం గట్టినట్లు
భయము చెంది, పుడమి వైపు చూచుట మాని
కనులం ద్రిప్పె స్వర్గమునకు నామె.

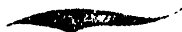
పారిజాత లతాంత వాసనా బంధుర
పథములన్ గీతికల్ పాడువారు,
కల్పవృక్షచ్ఛాయఁ గమలనాభునిఁ గూర్చి
సంతోషమునఁ బూజ సలుపువారు,
నందన వనవాటి యందుఁ బురాణమ్ము
లాలించుచున్ ముదం బందువారు,
గంగా తరంగ సంఘములందు రాయంచ
లట్లు తేలుచు నీదులాడువారు,

భక్తిపరవశులై తాండవం బొనర్చు
వారు, నీగీతంబులు పాడువారు,
సర్వ సమ మత బుద్ధు లుత్సాహపూర్ణ
తత్మ్ములున్ గనిపించినా రామెకచట.

అమ్మహానంద దృశ్యమ్ము లందుఁ గూడ
మనసు లేదయ్యె నామెకు; మరపురాని
పూర్వజన్మపుఁ బ్రేమలు ఫుల్లకుసుమ
దళములై తోఁచె నామె కన్నులకు ముందు.

ఆ యెలమిన్కు తారక
దిగంతమునుండి యొకింత లేచి, యు
మ్మా యని పిల్చె, నా పిలుపు
నందలి తీవ్రత యేమొ, చీకటుల్
పోయి నభంబునన్ వెలుగు
ప్రోవులు నిండె క్షణమ్ము మాత్రమే;
వాయువు క్రొత్త మల్లియల
వాసన నిండగ వీచె గప్పునన్.

తారకాలోకమున కలాకార మైన
వెలుగు వెల్లువల్ కురిపించు తళుకుతార
సర్రుమని కాంతి చిమ్ముచు జారిపోయి
యలతి పసిచుక్కతోడ నైక్యమ్ము పొందె.

భిక్షావతి :: లఘు టీక

౧

క్షున్నివారణోచ్ఛోకమే : ఆకలిని బాపుకొనుట యనే దుఃఖమే

జన్మసిద్ధి : పుట్టిన యోగము

దళితములు : భేదింపబడినవి

స్నిగ్ధమతుల్ : కరుణగలవారు

అలదురు : దుఃఖించు

భవము : పుట్టుక

విజ్ఞులు : తెలిసినవారు

అంగద : ఆకలి

పిచ్చలింప : అతిశయింప; ఎక్కువకాగా

ఆతపము : ఎండ; వేడి

ఉత్ఫుల్లము : బాగుగావిడినది

అక్కటికము : కరుణ

మృగతృష్ణ : ఎండమావులు

అవధి : మేర

ఆవసథము : గృహము

భూయిష్ఠము : ఎక్కువగా నిండియున్నది

సౌదర్యము : తోడబుట్టుతనము

కవోష్ణము : ఇంచుక వేడి

ఘస్రాంతము : దినాంతము; సంజ

౨

జృంభ : వికాసము
ఆవిద్ధము : చక్కగా తోలుపబడినది
ఆవిష్కృతము : ప్రకటితము
విశ్వస్త : విధవ
ప్రత్యహము : ప్రతిదినము
మార్ద్వీకము : ఇప్పపూదేనె

౩

దరిద్రాణ : లేని
నిద్రాణతన్ : నిదురలో
అవగుంఠనము : ముసుగు
నృశంసుడు : క్రూరుడు
ఉద్ధతము : గర్వోన్నతమైనది
ఆభీలము : భయంకరము
వైయాత్యము : దిట్టతనము
ఆత్మావనము : స్వీయరక్షణము
ఔత్సుక్యమై : చేయబూనినదై
దృష్టము : చూడబడినది

౪

సూచీ కోణాంచల భేద్యగాఢములు : సూదిమొనతో పొడువదగినంత దట్టమైనవి

నీరంధ్రము : సందులేనిది
కకుబంతము : దిగంతము
అవిలంబితము : వడిగలది
ప్రస్థానము : ప్రయాణము
నిష్ఠ్యూతము : త్రోయబడినది
రంహశ్శక్తి : వేగముగల బలము
చామీకరము : బంగారు
చంచల : మెరుపు
ఉద్ధూతము : కదలింపబడినది
నిర్ఘాతము : పిడుగు
నిర్హ్రాదము : మ్రోత
అదృష్టశక్తి : చూడబడనిశక్తి

యవనిక : తెర
ఉపలము : రాయి
శీకరము : తుంపర

కిల్బిషము : పాపము
భేషజము : వైద్యము (మందు)
సామర్థ్యపథము : సమర్థ్యముగలదారి

౭

దువ్వలువ : వెలగలవస్త్రము

స్వర్ణోపనయనములు : బంగారుకళ్లజోడు

సంస్కార రహితము : చక్క చేయబడనిది

ఉదుటు : వడి

బెట్టిదముగ : గట్టిగా

౮

నులియుట : సలుగు

నిలింపవిలాసిని : దేవతాసుందరి

విచికిలము : మల్లె

త్రప : సిగ్గు

ప్రవృత్తి : ప్రవర్తనము

ఫుల్లము : వికసించినది

అలతి : అల్పము

భి క్షా వ తి :: ప్ర శ్నా వ ళి

1. 'భిక్షావతి' యను పదప్రయోగము "మానవతి" పదప్రయోగము వంటిదేనా ?
"భిక్షావతి" కావ్యనామము సమర్థించుము.

2. సృష్టి, స్థితి లయ లకు మానవధర్మమే మూలమని కవి యుద్దేశమా? ఎట్లు?

3. నేటి సాంఘిక పరిస్థితుల ప్రతిబింబమే "భిక్షావతి". నిరూపించుము.

4. ఈ క్రింది ప్రయోగము లెట్లు సమర్థింతువు.
"ప్రకాశి"; గులాబీకుసుమము; నిరంతర ఘాంఘాం టకుటిక్ కణక్వణన శబ్దంబుల్; కాణి.

5 "భిక్షావతి" పాత్రపోషణము సోదాహరణముగ వివరింపుము.

BHIKSHAVATHI

BY VAJJHALA KALIDAS

PRICE

1-8-0

PRINTED AT

MODEL STATIONERY & PRINTING WORKS

SAKCHI JAMSHEDPUR.

FOR COPIES

V. KALIDAS

Editor 'PRAVASI'

JAMSHEDPUR

(BIHAR)